

Türkiye'nin bazı Ortadoğu ülkeleri ile mobilya dış ticareti üzerine bir araştırma

Fatih Tuncay Efe *

Öz

1980-1988 yılları arasında İran ile Irak savaşmıştır. 1991'de birinci ve 2003'te ikinci körfez savaşı ve son olarak 2010 yılında başlayan ve "Arap Baharı" denilen karışıklıklar ve çatışmalar yaşanmıştır. Bu gelişmeler Arap ülkelerini olumsuz etkilediği gibi onlarla ticaret yapan komşu ülkeleri de olumsuz etkilemiştir. Bu çalışmada bazı Ortadoğu ülkelerinde yaşanan savaş ve karışıklıkların Türkiye'nin bazı mobilya ürünleri dış ticaretine olan etkileri araştırılmıştır. Bu amaçla Türkiye ile Cezayir, Fas, Filistin, Irak, İran, İsrail, Libya, Mısır, Suriye ve Tunus arasındaki bazı mobilya ürünlerinin dış ticaretinin 2008-2018 yılları arasındaki gelişimi incelenmiştir. Çalışmada çeşitli kurum ve kuruluşların istatistik verileri kullanılmıştır. Araştırma sonunda Türkiye'nin bölge ülkeleriyle yaptığı ihracatın 2018 yılında 2008'e göre genel olarak çeşitli oranlarda arttığı; zaten çok düşük olan ithalatın ise birkaç istisna dışında azaldığı tespit edilmiştir. Özellikle karışıklıkların yaşandığı Fas, Libya, Mısır, Tunus, Cezayir ve Irak'la yapılan dış ticaretin 2015 yılından itibaren hareketlendiği görülmüştür. Ayrıca, 2008-2018 yılları arasında Türkiye ile en az toplam dış ticaret hacmi olan ülkelerin 4.228.000\$ ile Tunus ve 8.538.000\$ ile Filistin olduğu belirlenmiştir. En fazla toplam dış ticaret hacmine sahip ülkelerin ise 2.372.377.000\$ ile Irak ve 715.394.000\$ ile Libya olduğunu belirlenmiştir.

Anahtar kelimeler: Mobilya, Dış ticaret, Ortadoğu

An investigation on the Turkey's foreign trade of furniture products to some Middle East countries

Abstract

Iran and Iraq fought with each other between 1980 and 1988 years. The first and the second gulf war in 1991 and 2003 years, respectively, and finally, some conflicts and chaos were happened which named The Arab Spring by 2010. These developments adversely affected Arab countries as well as neighboring countries that trade with them. In this study, the effects of wars and chaos in the Arab countries and the Middle East to Turkey's foreign trade of some furniture products were investigated. For this aim, the developing of foreign trade of some furniture products between Turkey and Algeria, Morocco, Palestine, Iraq, Iran, Israel, Libya, Egypt, Syria and Tunisia investigated in between 2008-2018 years. The statistical data were used of some institutions and organizations. It was determined that Turkey's export was increased with several ratios in 2018 comparatively to 2008 to countries of region; but import that already was very little was decreased some exceptions. The foreign trade with Morocco, Libya, Egypt, Tunisia, Algeria and Iraq which have uncertainties and confusions increasing by 2015 was determined. Moreover, it was determined that two countries which have the least total foreign trade volume with Turkey were Tunisia (4.228.000\$) and Palestine (8.538.000\$), and two countries which have the most total foreign trade volume with Turkey were Iraq (2.372.377.000\$) and Libya (715.394.000\$) between the years of 2008-2018.

Keywords: Furniture, Foreign trade, Middle East

1 Giriş

Savaşlar tarih boyunca insanlığı her yönden olumsuz etkilemiştir. Hatta bizzat savaşa dâhil olmayıp savaşan ülkelerle aynı coğrafyada bulunan ülkeler dahi savaşın kötü etkilerini yaşamıştır. Bu etkiler başta ekonomik olmak üzere, siyasi ve sosyal alanlarda da kendini göstermiştir. Ortadoğu coğrafyası ise maalesef binlerce yıldan beri gerek dini sebeplerle gerekse ekonomik sebeplerle birçok savaşı ve karışıklığı yaşamış ve hâlâ yaşamaktadır. Sebebi ne olursa olsun sonuçları ve etkileri tüm toplum üzerinde yıkıcı olmuştur.

Yakın tarihimize baktığımızda 1980-1988 yılları arasında İran ile Irak savaşı; savaş sadece maddi değil kayıplara değil aynı zamanda binlerce insanın canına mal olmuştur. Her iki ülkede de iç ve dış ticaret felce uğramış, aileler parçalanmış, ülkeler onlarca yıl geriye gitmiştir. Diğer taraftan, 1991 yılındaki birinci ve 2003 yılındaki ikinci körfez savaşları, 2010 yılında başlayan ve adına “Arap Baharı” denilen karışıklıkların yaşandığı Arap ülkelerini etkilediği gibi onlarla dış ticaret yapan komşu ve yakın ülkeleri de olumsuz etkilemiştir.

Ortadoğu’da halkların hak ve özgürlük arayışı ile yaşanan halk hareketleri, 18 Aralık 2010’da Tunus’ta başlayarak iktidar karşıtı kitlesel gösterilerin, 2011 yılı içerisinde Mısır, Libya, Suriye başta olmak üzere Cezayir, Bahreyn, Ürdün, Yemen ve Lübnan gibi Arap dünyasında yer alan ülkeleri içine almıştır ve bu hareketlere uluslararası kamuoyunda “Arap Baharı” adı verilmiştir (Paksoy ve ark., 2015).

Mobilya ürünleri dış ticareti Türkiye için önemli kalemlerden biridir. Doğal olarak yakın ve komşu ülkelerle olan ticaret ulaşım, alım gücü, kültür gibi etkenlerden dolayı daha uzak coğrafyadaki ülkelere göre daha kolay ve sürdürülebilir özelliktedir. Bu anlamda Türkiye’ye komşu ülkeler Irak, Suriye, İran ve Arap coğrafyasının diğer ülkeleri İsrail, Filistin, Lübnan, Fas, Mısır, Libya, Tunus ve Cezayir ile yapılan mobilya ürünleri dış ticareti büyük önem arz etmektedir. Bu ülkelerle Türkiye arasındaki dış ticaret yukarıda bahsedilen savaş ve iç karışıklıklardan olumsuz etkilendi. Ancak savaşların bitmesinden veya bitecek olmasından sonra yeniden yapılanma ve yapılaşmada büyük bir pazar potansiyeli olduğu bir gerçektir.

Geçmiş yıllara ait dış ticaret verileri milli ekonomi planlama ve programlarının yapılmasında gerek ilgili bakanlıklara gerekse özel sektör temsilcilerine yol gösterici olmaktadır. Kaydedilen istatistiksel verilerin analiz edilmesiyle sektörel pazar araştırmaları, kapasite kullanımları, teknolojik yatırımlar, iş gücü geliştirme, Ar-Ge çalışmaları, uluslararası ticari girişimler, vb. faaliyetler optimum duruma getirilmeye çalışılır. Bu anlamda Ortadoğu ülkeleri ile mobilya ürünleri dış ticaretinin 2008-2018 yılları arasında nasıl bir değişim gösterdiği sonraki yıllar için fikir verecektir.

Yapılan bir araştırmada, Türkiye mobilya endüstrisinin 1997-2003 yılları arasında ürün bazında dış ticaretindeki gelişmeler incelenmiş; mobilya dış ticaretinde ithalatta dalgalanmalar yaşanırken, ihracatta ithalatın tam tersine büyük oranda artış gösterdiği tespit edilmiştir. Bu çalışmada 1997-2003 yılları arasında Türkiye’nin toplam 572 490 791 000\$’lık bir dış ticaret hacmine sahip olduğu; bunun 351 225 679 000\$’ını ithalat, 221 265 112 000\$’ını ise ihracatın oluşturduğunu belirtmişlerdir. Aynı çalışmada 2003 yılı itibarıyla en çok ihracat yapılan ülkelerin sırasıyla Almanya (92.818.000\$), Hollanda (25.681.000\$), Fransa (20.547.000\$), Yunanistan (20.537.000\$) ve İsrail (19.846.000\$) olduğunu ifade etmişlerdir (Efe ve Demirci, 2005).

Yıllardır dış ticaretinin yarından fazlasını Avrupa Birliği ile gerçekleştiren Türkiye’nin son dönemlerde bu bölge dışında özellikle Yakın ve Ortadoğu ülkeleri ile de ticari ilişkilerinin arttığı görülmektedir. Bu çalışmada, Türkiye’nin, beş önemli Ortadoğu ticaret partneriyle dış

ticareti, ticaret yoğunluğu, Grubel-Llyod ve Balassa indeksi gibi çeşitli indeksler hesaplanarak analiz edilmiştir. Türkiye tarafından bakıldığında Türkiye'nin bu beş ülkeyle ticaret yoğunluğunun yüksek olduğu görülmektedir. Bu durum, Türkiye ve bu ülkeler arasında 1999-2009 döneminde ticari ilişkilerin güçlendiğini göstermektedir. Özellikle Irak ve İran gibi komşu ülkelerle ticaret yoğunluğunun nispeten daha fazla olduğu görülmektedir (Çeştepe, 2012).

Erlat ve Erlat (2012), yaptıkları bir çalışmada 1990-2002 döneminde Türkiye'nin toplam ihracatı içinde, ele alınan Orta Doğu ülkelerinin toplam payının düştüğünü belirtmişlerdir. Bu çalışmaya göre Türkiye'nin ihracatında en yüksek ortalama paya sahip olan ülkeler Suudi Arabistan, İran, İsrail, Mısır ve Suriye olmasına karşın, ihracat payı önemli ölçüde artan ülke İsrail'dir. İthalat içinde Orta Doğu ülkelerinin payına bakıldığında, en yüksek ortalama paya sahip ülkelerin Suudi Arabistan ve İran oldukları görülmektedir.

Yapılan analizlerde Türkiye ve Suriye arasındaki ticaret büyük oranda hammadde ticaretine dayanmaktadır. Şöyle ki; 2000–2009 dönemi Türkiye'nin Suriye'ye yapmış olduğu ortalama ihracatın yaklaşık %75'i, ithalatın ise yaklaşık %85'i hammaddeden oluşmaktadır. SITC-3 (Uluslararası Standart Ticaret Sınıflandırılması-3) sınıflandırılması bazında yapılan analizlerde Türkiye Suriye pazarında 2 numaralı (Akaryakıt hariç yenilmeyen hammaddeler) mal grubu hariç diğer mal gruplarının tamamında karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ve bu mal gruplarında avantajlı konumda olduğu tespit edilmiştir. İkili ticarete özellikle başlıca sınıflara ayrılmış işlenmiş mallar ve makineler ve taşıt araçları mal gruplarında Suriye pazarında Türkiye'nin rekabet gücünün daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır (Sandalcılar, 2011).

Mobilya ürünleri 2014 sektör raporuna göre mobilya, ana ve yardımcı unsurlarının yaratmış olduğu 437 milyar \$'lık değer ile dünyadaki en önemli ekonomik sektörlerin başında geldiği belirtilmektedir. Raporda ülke içinde üretilen mobilyanın yarısından fazlası üretilen ülkede satışa sunulurken önemli bir bölümünün de ihracata konu olduğu ifade edilmektedir. Ayrıca raporda dünya çapında mobilya sektörünün 300.000'e yakın kişiyi istihdam ettiği yer almaktadır (MÜSİAD, 2014).

2013 ve 2014 ihracat verilerine göre, Türkiye mobilya sektörünün ihrac pazarları başta Ortadoğu ve Afrika ülkeleridir. Ancak Mısır'la yaşanan politik gerilimden ötürü bu ülke ile mobilya ticareti 2012'nin son aylarından itibaren gerilemeye başlamıştır. Bu noktada bilhassa Ortadoğu ülkelerindeki (Irak, Suriye, Libya vb.) estetik algıya hitap eden mobilyaların üretimine ağırlık verildiği gözlenmektedir. Aynı şekilde, Arap Baharı sonrası istikrar kazanmaya başlayan Kuzey Afrika'nın ve Nijerya, Güney Afrika gibi ülkelerin Türkiye'nin mobilya ihracatı için potansiyel pazarlar olduğu görülmektedir (MÜSİAD, 2014).

Bu çalışmanın amacı, Türkiye ile birtakım çatışma, savaş ve belirsizliklerin yaşandığı Suriye, Irak, İran, İsrail, Filistin, Lübnan, Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır (Bölge Ülkeleri) arasında 2008-2018 yılları arasındaki mobilya ürünleri dış ticaretinin analizini yapmak ve yorumlamaktır. Önceki çalışmalarda Türkiye'nin genel anlamda ve ağırlıklı olarak AB ülkeleriyle olan mobilya dış ticareti araştırıldığı halde; bu çalışmada bazı Ortadoğu ülkeleriyle yapılan mobilya ürünleri dış ticareti konu edilmiştir.

1 Materyal ve Metot

1.1 Materyal

Bu araştırmada Suriye, Irak, İran, İsrail, Filistin, Lübnan, Fas, Tunus, Cezayir ve Mısır'ın Türkiye ile 2008-2018 yılları arasında yaptıkları mobilya ürünleri dış ticareti istatistikî veriler ışığında incelenmiştir. Bu amaçla resmî kurumların, meslek odaları ve derneklerin, uluslararası kurum ve kuruluşların yapmış oldukları çalışmalar ve daha önce yapılmış akademik çalışmalar incelenmiş ve analiz edilmiştir.

1.2 Metot

Araştırmanın konusu, yaşanan savaş ve iç çatışmaların Türkiye ile aynı ve yakın coğrafyada yer alan ülkeler arasındaki mobilya ürünleri dış ticaretini nasıl ve ne derecede etkilediği ve gelecekteki beklentiler üzerine bir analiz yapmaktır. Ayrıca, elde edilen veriler ile Gümrük Tarife İstatistik Pozisyonu (GTİP) 94 faslının çeşitli mobilya ürünlerinin uluslararası ticaretini araştırmaktır. Bu amaçla Türkiye ile Cezayir, Fas, Filistin, Irak, İran, İsrail, Libya, Mısır, Suriye, Tunus arasındaki GTIP kodları 940130, 940140, 940161, 940330, 940340, 940350 olan bazı mobilya ürünlerinin dış ticaretinin 2008-2018 yılları arasındaki gelişimi incelenmiştir.

1.2.1 Sektörün Tanımı

Ticarete konu olan tüm ürünler için iki temel sınıflandırma sistemi kullanılmaktadır. Bunlardan biri detaylı veriler için armonize mal tanımı ve kodlama sistemi (The Harmonized Commodity Description and Coding Systems) kısaca armonize sistem, diğeri ise toplulaştırılmış veriler için standart uluslararası ticari sınıflandırma sistemidir (SITC Rev.3, Standard International Trade Classification).

Kısa anlamda Armonize Sistem, geniş anlamda ise Gümrük Tarife İstatistik Pozisyon Kodları (GTİP) esas alınarak oluşturulan bazı mobilya ürün tanımları aşağıda verilmektedir.

GTİP Kodu-Ürün Tanımları (T.C Ticaret Bakanlığı, 2018)

940130-Yüksekliği ayarlanabilen döner koltuk-sandalyeler

940140-Yatak haline getirilebilen oturma mobilyası (kamp ve bahçe için hariç)

940161-Ahşap iskeletli içi doldurulmuş oturmaya mahsus diğer mobilyalar

940330-Yazıhanelerde kullanılan türde ağaç mobilyalar

940340-Mutfaklarda kullanılan türde ahşap mobilyalar

940350-Yatak odalarında kullanılan türden ahşap mobilyalar.

2 Bulgular ve Tartışma

2.1 Bölge ülkeleri ile Türkiye dış ticaretinin gelişimi

Yüksekliği ayarlanabilen döner koltuk-sandalyeler (GTIP No: 940130) genellikle ofislerde ve evlerde çalışma odalarında kullanılmakta olup tekstil kaplamalı, metal-plastik konstrüksiyona sahiptir. Bu sandalyeler, ayarlanabilen yüksekliğinin yanı sıra öne arkaya yatma, kolçaklı veya kolçaksız gibi başka özelliklere de sahip olabilmektedir.

Aşağıdaki çizelge ve şekiller 2008-2018 yılları arasında Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki belirlenen mobilya türleri bakımından dış ticaretin nasıl bir değişim gösterdiği konusunda fikir vermektedir.

Çizelge 1.Yüksekliği ayarlanabilen döner koltuk-sandalyeler (GTIP No: 940130) ihracatı (ITC, 2019)

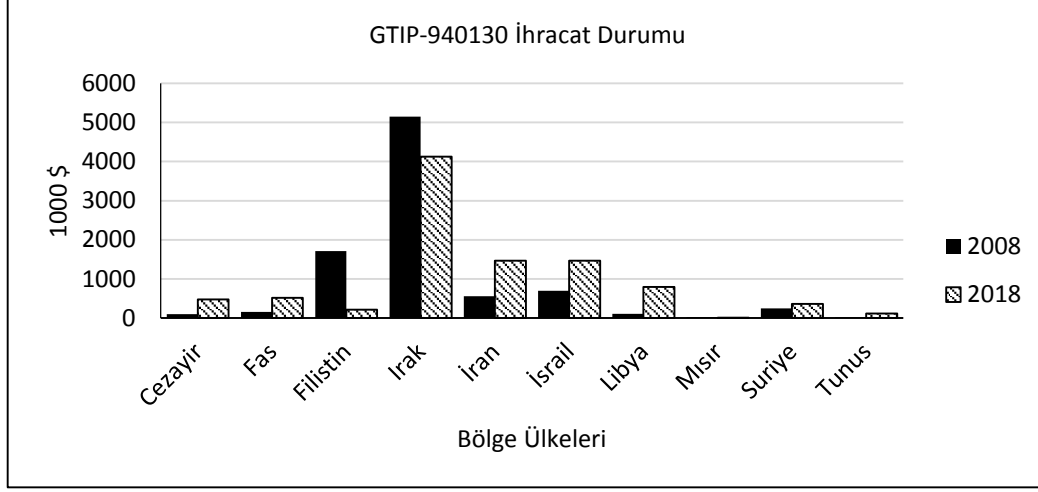
Ülke Adı	İhracat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	97	215	159	229	132	109	218	417	308	726	479	393,81
Fas	159	213	269	404	503	982	427	455	386	350	518	225,79
Filistin	1710	1012	1022	803	435	749	314	511	338	316	215	-87,43
Irak	5147	8262	9398	6976	7250	7430	6339	5613	3744	6604	4129	-19,78
İran	558	362	408	575	525	1168	371	418	505	769	1471	163,62
İsrail	700	5385	6860	203	3083	3693	2455	823	274	364	1471	110,14
Libya	110	36	158	93	273	152	316	584	871	830	793	620,91
Mısır	25	5	0	0	52	0	0	0	1	3	5	-80,00
Suriye	248	159	445	85	4	2	6	24	51	259	366	47,58
Tunus	20	98	17	12	11	55	24	41	71	15	117	485,00

Çizelge 1 incelendiğinde, döviz değeri olarak 2008 yılında en fazla ihracatın Irak'a, en az ise Tunus'a yapıldığı; 2018 yılında ise sırasıyla en fazla Irak ve Mısır'a yapıldığı görülmektedir. Buna karşılık 2008'e göre ihracattaki değişim oransal olarak Libya'da, %620,91, Filistin'de %-87,43 olarak gerçekleşmiştir. Bu tabloya göre Irak'a fiyatı daha yüksek ürünler ihraç edilirken; Libya'ya miktar olarak daha fazla ürün ihraç edilmiştir. Diğer taraftan Suriye'ye yapılan ihracat 2008 yılından 2013 yılına kadar düzenli olarak düşmüş; 2013 yılından itibaren düzenli olarak bir artış göstermiş ve %47,58'lik bir oran yakalanmıştır. Burada dikkate değer olan nokta, Türkiye-Suriye diplomatik ilişkileri 2011 yılından günümüze kadar gittikçe bozulmuş olmasına rağmen bu durumun iki ülke arasındaki ticarete yansımamış olmasıdır.

Çizelge 2.Yüksekliği ayarlanabilen döner koltuk-sandalyeler (GTIP No: 940130) ithalatı (ITC, 2019)

Ülke Adı	İthalat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Fas	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-100,00
Filistin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Irak	0	0	17	4	1	0	0	0	0	0	1	100
İran	4	0	0	0	0	0	8	0	0	0	0	-100,00
İsrail	0	0	0	0	0	7	0	0	0	0	0	-
Libya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Mısır	33	34	29	5	0	0	12	0	1	8	4	-87,88
Suriye	5	0	25	0	0	0	0	0	0	0	0	-100,00
Tunus	0	0	0	0	0	0	0	0	5	0	0	-

Çizelge 2'ye göre 940130 GTIP numaralı ürün bakımından Türkiye'nin bölge ülkelerinden ithalatında 2008-2018 yılları arasında genel olarak kayda değer bir değişim göstermediği görülmektedir. Diğer ülkelere göre kayda değer sadece Mısır'dan yapılan ithalat %-87,88 oranında azalmıştır.

Şekil 1. GTIP-940130 nolu ürün bakımından Türkiye'nin bölge ülkelerine olan ihracatının 2008-2018 yılları arası değişimi (ITC, 2019)

Şekil 1'e göre hem 2008 hem de 2018'de diğer bölge ülkeleri arasında en yüksek ihracatın Irak'a yapıldığı görülmektedir. Bu durumun oluşmasında hem Irak'ın günümüzde iç karışıklıkları ve belirsizlikleri diğer bölge ülkelerine oranla giderek ve ticari faaliyetlerini istikrarı yakalamış olması hem de sahip olduğu petrol gelirinin etkisi olduğu düşünülebilir.

Çizelge 3. Yatak haline getirilebilen oturma mobilyası (kamp ve bahçe için hariç) (GTIP No: 940140) ihracatı (ITC, 2019)

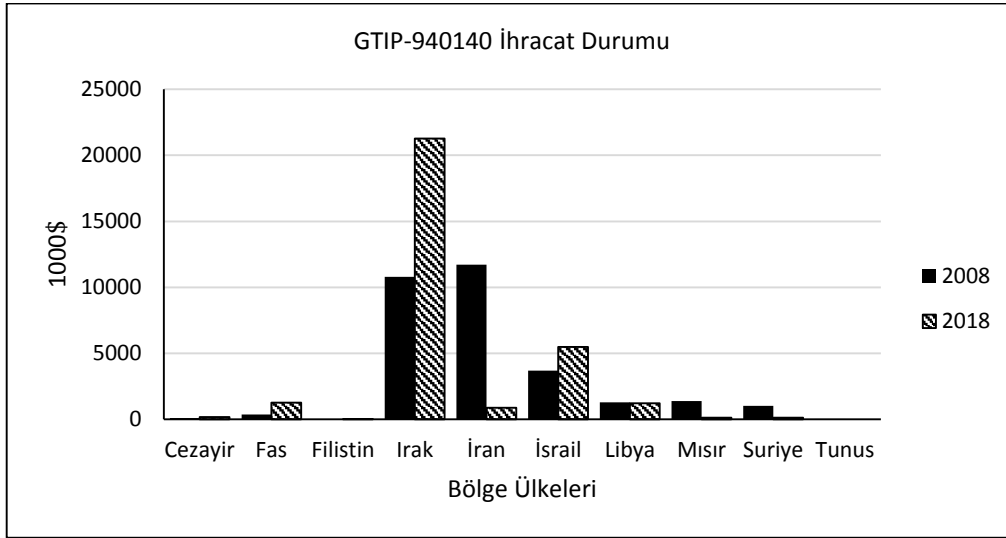
Ülke Adı	İhracat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	84	88	181	195	136	206	572	971	620	526	166	97,62
Fas	348	199	297	416	605	669	901	931	840	1176	1255	260,63
Filistin	0	0	0	8	0	14	39	0	4	21	2	200
Irak	10802	19598	22974	31110	38871	37748	28012	17644	17259	20212	21262	96,83
İran	11711	10167	11648	9338	4944	646	1250	1786	1695	1928	861	-92,65
İsrail	3679	2954	2656	3083	2746	2923	3659	3766	4427	4863	5471	48,71
Libya	1288	1562	1759	874	5992	9048	7317	3187	2064	1033	1201	-6,75
Mısır	1384	1445	1743	2001	2904	2785	2491	3579	541	148	123	-91,11
Suriye	1022	913	1738	1181	17	6	1	49	16	105	112	-89,04
Tunus	27	148	22	19	1	3	24	0	5	4	0	-100,00

Çizelge 3 incelendiğinde 2018 yılı itibarıyla Türkiye ile bölge ülkeleri arasındaki yatak haline getirilebilen oturma mobilyası (kamp ve bahçe için hariç) (GTIP No: 940140) dış ticaretinde en fazla ihracatın 21.262.000\$ ile Irak'a, en az ise Tunus'a yapıldığı; 2008-2018 yılları arasındaki değişimin ise %260,63 ile en fazla Fas'ta, %-100 ile de Tunus'ta gerçekleştiği görülmektedir.

Çizelge 4. Yatak haline getirilebilen oturma mobilyası (kamp ve bahçe için hariç) (GTIP No: 940140) ithalatı (ITC, 2019)

Ülke Adı	İthalat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Fas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Filistin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Irak	0	0	0	0	0	24	0	0	0	0	0	-
İran	3	0	0	0	0	0	0	0	3	0	0	-100,00
İsrail	0	1	0	0	1	0	0	0	0	0	9	100,00
Libya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Mısır	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	-
Suriye	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Tunus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-

Çizelge 4'e göre ise İsrail ve İran hariç diğer bölge ülkelerinden kayda değer bir ithalatın olmadığı; İran'dan yapılan ithalatın 2008'e göre %-100 azaldığı; İsrail'den yapılan ithalatın ise %100 arttığı görülmektedir.

Şekil 2. GTIP-940140 nolu ürün bakımından Türkiye'nin bölge ülkelerine olan ihracatının 2008-2018 yılları arası değişimi (ITC, 2019)

Şekil 2'ye göre gerek 2008'de gerekse 2018'de en fazla ihracat yapılan ilk üç ülke sırasıyla Irak, İran (2018 itibarıyla önemli oranda azalmıştır.) ve İsrail'dir. Libya'da durumun pek değişmediği; Fas'ta biraz arttığı Mısır ve Suriye'de ise önemli oranda azaldığı görülmektedir.

Çizelge 5, Ahşap iskeletli içi doldurulmuş oturmaya mahsus diğer mobilyalar (GTIP No: 940161) ihracatındaki durumu göstermektedir. Bu tabloya göre 2018'de döviz bazında ihracatın en çok arttığı ve azaldığı ülkeler sırasıyla Irak ve Filistin olurken; oransal açıdan en fazla %4113,56 ile Fas,%-9,29 ile Suriye ihracatı değişim göstermiştir.

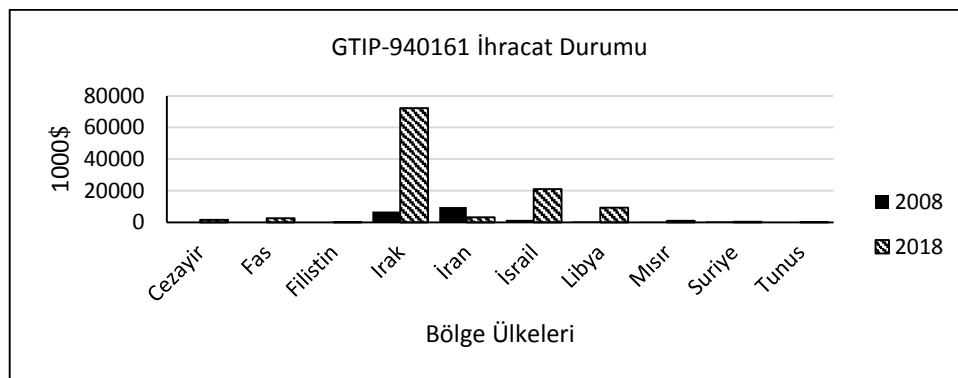
Çizelge 5. Ahşap iskeletli içi doldurulmuş oturmaya mahsus diğer mobilyalar (GTIP No: 940161) ihracatı (ITC, 2019)

Ülke Adı	İhracat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	55	103	152	169	564	741	1939	1849	2436	1636	1562	2740,00
Fas	59	29	34	68	101	208	681	1023	1038	1872	2486	4113,56
Filistin	0	0	0	0	3	0	37	2	2	130	53	100
Irak	6727	10108	19354	25926	38724	51692	63485	60069	62783	67940	72215	973,51
İran	9713	7505	10818	10692	8876	2869	2433	2742	3132	4829	3147	-67,60
İsrail	1496	1587	1805	2203	2690	2923	4458	6740	10008	14165	21076	1308,82
Libya	448	1646	3004	826	11357	19884	16940	10086	5717	4639	9284	1972,32
Mısır	412	432	508	524	1750	2398	3829	3596	2381	850	896	117,48
Suriye	452	583	1402	1113	57	37	20	80	51	253	410	-9,29
Tunus	19	171	2	18	73	50	82	47	25	82	140	636,84

Çizelge 6’da ise Türkiye’nin bölge ülkelerinden yaptığı ithalat durumu görülmektedir. Bu çizelgeye göre hem döviz değeri bakımından hem de oransal açıdan en fazla ithalat Mısır’dan yapılmış; Suriye’den ise %100 oranında düşmüştür.

Çizelge 6. Ahşap iskeletli içi doldurulmuş oturmaya mahsus diğer mobilyalar (GTIP No: 940161) ithalatı (ITC, 2019)

Ülke Adı	İthalat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	0	0	0	0	0	0	0	14	0	0	0	-
Fas	0	0	0	0	0	0	0	0	17	0	0	-
Filistin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Irak	0	0	0	0	3	0	0	42	0	22	1	100
İran	207	0	0	0	25	14	22	0	0	0	16	-92,27
İsrail	0	0	0	0	0	0	2	0	1	15	0	-
Libya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Mısır	35	38	57	22	63	113	83	132	382	291	162	362,85
Suriye	19	0	0	3	7	0	0	0	74	186	0	-100
Tunus	0	0	0	0	0	0	0	0	2	0	0	-

Şekil 3. GTIP-940161 nolu ürün bakımından Türkiye’nin bölge ülkelerine olan ihracatının 2008-2018 yılları arası değişimi (ITC,2019)

Şekil 3'e bakıldığında 2018 yılı itibarıyla en çok ihracatta göze çarpan ülkelerin sırasıyla Irak, İsrail ve Libya olduğu görülmektedir.

Çizelge 7. Yazıhanelerde kullanılan türde ağaç mobilyalar (GTIP No: 940330) ihracatı (ITC, 2019)

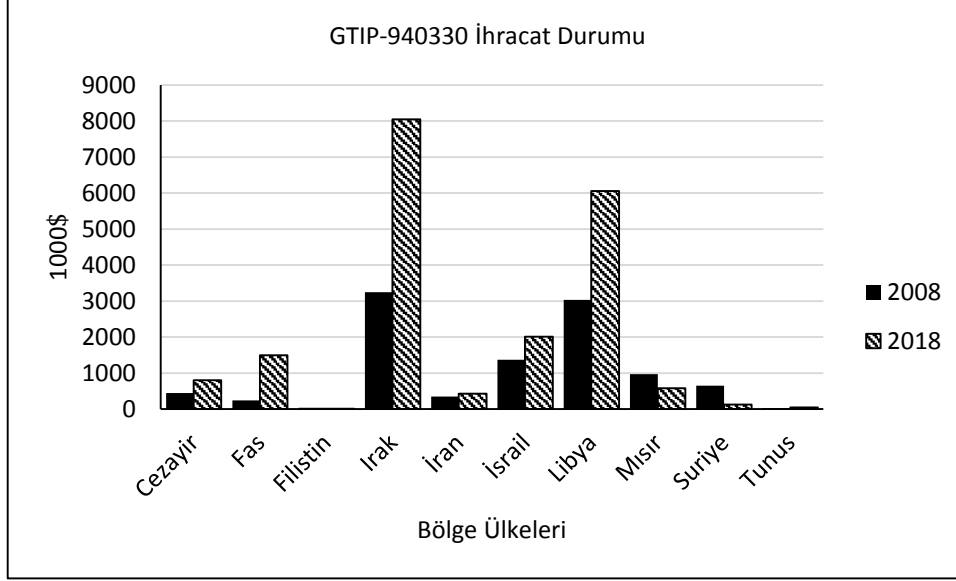
Ülke Adı	İhracat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	447	304	163	357	569	414	1193	911	1496	1625	798	78,52
Fas	238	156	176	233	303	540	721	403	1084	1116	1493	527,31
Filistin	36	0	0	0	66	0	0	3	9	26	1	-97,22
Irak	3248	3589	5022	7630	13877	17017	18333	8199	5431	7176	8044	147,66
İran	347	202	406	331	671	1357	1461	906	502	383	426	22,77
İsrail	1369	719	673	639	709	813	1299	1258	895	1562	2007	46,60
Libya	3036	5318	6384	2212	10894	14066	9189	3004	1658	1934	6061	99,64
Mısır	974	1311	1015	972	751	1255	2046	973	1101	683	578	-40,66
Suriye	646	792	545	237	1	2	256	19	77	97	123	-80,96
Tunus	31	34	28	27	21	71	51	204	44	41	46	48,39

Çizelge 7'ye göre 2018 yılında yazıhanelerde kullanılan türde ağaç mobilyalar ihracatındaki döviz bazında en fazla artış 8.044.000\$ ile Irak'a, en az ise 1000\$ ile Filistin'e gerçekleşmiştir. 2008'e göre ihracattaki oransal değişim ise en fazla ve en az sırasıyla %527,31 ile Fas ile %-97,22 ile Filistin'de görülmüştür.

Çizelge 8. Yazıhanelerde kullanılan türde ağaç mobilyalar (GTIP No: 940330) ithalatı (ITC, 2019)

Ülke Adı	İthalat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Fas	0	0	0	0	1	0	0	0	2	0	0	-
Filistin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Irak	0	0	2	9	43	0	0	1	0	0	2	100
İran	5	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	-100,00
İsrail	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	-
Libya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Mısır	4	0	28	7	10	2	8	2	15	2	3	-25,00
Suriye	1	3	7	5	0	0	0	0	0	0	0	-100,00
Tunus	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	-

2018 yılındaki 940330 GTIP nolu ürünlerin ithalatı bakımından durumu Çizelge 8 göstermektedir. Buna göre, en fazla ithalat 3000\$'lık değerle Mısır'dan, en az ise 2000\$'lık değerle Irak'tan yapılmıştır. Diğer taraftan oransal olarak değişim en fazla ve en az sırasıyla %100 ile Irak ve %-100 ile İran ile Suriye'de görülmektedir.

Şekil 4. GTIP-940330 nolu ürün bakımından Türkiye'nin bölge ülkelerine olan ihracatının 2008-2018 yılları arası değişimi (ITC,2019)

Şekil 4'e göre döviz bazında 2018 yılında genel olarak bir artış olduğu; ancak Irak, Libya ve İsrail'e diğerlerinden daha fazla artış olduğu görülmektedir.

Çizelge 9. Mutfak tipi ahşap mobilyaların(GTIP No: 940340) ihracatı (ITC,2019)

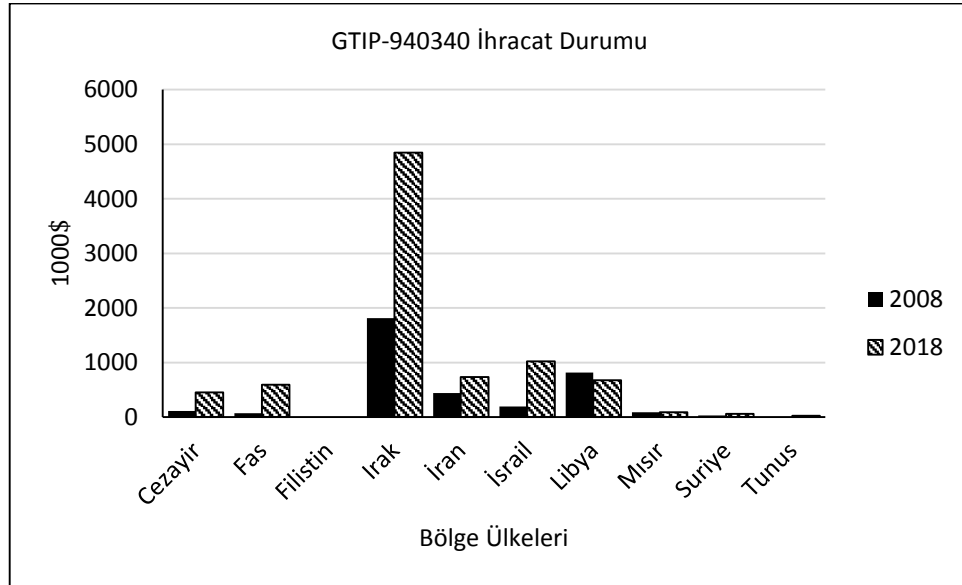
Ülke Adı	İhracat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	113	72	171	135	174	46	72	103	167	261	452	300,00
Fas	74	31	100	127	245	152	154	204	626	1336	593	701,35
Filistin	0	0	12	0	107	0	0	0	0	0	0	-
Irak	1814	2058	5116	6265	8386	14086	14714	12990	10147	6608	4844	167,03
İran	443	238	443	396	216	457	426	2309	960	398	737	66,37
İsrail	197	218	194	154	216	599	553	116	274	569	1019	417,26
Libya	818	1161	2210	309	2165	3554	2124	13489	396	646	674	-17,60
Mısır	90	76	22	69	27	105	93	268	171	80	88	-2,22
Suriye	32	27	75	33	0	1	1	2	21	20	58	81,25
Tunus	0	40	25	66	85	61	21	57	31	18	27	100

Çizelge 9'da Türkiye'nin 2018 yılında bölge ülkelerine yaptığı mutfak tipi ahşap mobilyaların ihracatı gösterilmektedir. Buna göre, en fazla ve en az ihracat döviz bazında 4.844.000\$ ile Irak ve 27.000\$ ile Tunus'a yapılmıştır. İhracattaki oransal değişim ise en fazla ve en az sırasıyla %701,35 ile Fas ve %-17,60 ile Libya'da gerçekleşmiştir.

Çizelge 10. Mutfaklarda kullanılan türde ahşap mobilyalar (GTIP No: 940340) ithalatı (ITC,2019)

Ülke Adı	İthalat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Fas	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Filistin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Irak	0	0	0	0	4	2	0	0	11	0	0	-
İran	5	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-100,00
İsrail	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Libya	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Mısır	0	0	62	0	0	0	0	3	0	0	0	-
Suriye	0	0	12	9	0	0	0	0	0	0	0	-
Tunus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-

Bölge ülkeleriyle Türkiye arasındaki ithalat durumunu ise Çizelge 10’da göstermiştir. Çizelgeye göre tek değişim %-100 ile İran’da olmuş; diğer ülkeler açısından herhangi bir değişim olmamıştır.

Şekil 5. GTIP-940340 numaralı ürün bakımından Türkiye’nin bölge ülkelerine olan ihracatının 2008-2018 yılları arası değişimi (ITC,2019)

Şekil 5’teki grafiğe göre en yüksek ihracat rakamları hem 2008’de hem de 2018’de Irak’ta oluşmuş; Cezayir, Fas, İran ve İsrail’de ise görece düşük olmakla birlikte artan oranda ihracat gerçekleşmiştir.

Çizelge 11. Yatak odalarında kullanılan türden ahşap mobilyalar (GTIP No: 940350) ihracatı (ITC, 2019)

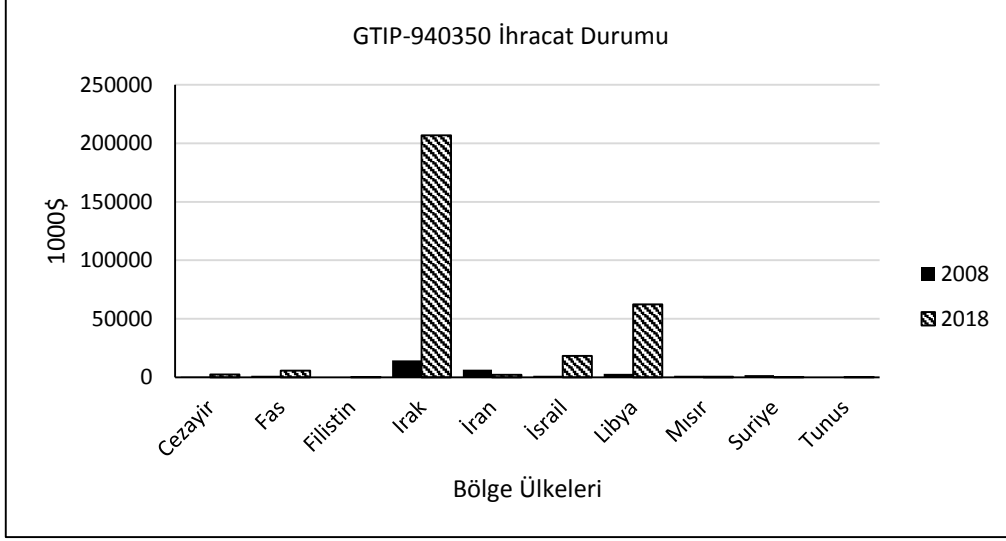
Ülke Adı	İhracat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	492	994	2021	2706	3697	4220	14261	17687	20261	13366	2606	429,67
Fas	1436	851	903	1127	1310	1087	2263	2206	2030	3788	5697	296,73
Filistin	215	2	0	0	99	0	214	2	1	0	5	-97,67
Irak	14398	26165	50237	77850	119914	151183	166145	169320	199325	190772	206729	1335,82
İran	6497	7391	9444	11965	6728	3750	5037	4751	4235	3231	2176	-66,51
İsrail	1349	994	1463	2785	3410	3720	3670	4065	8494	12923	18387	1263,01
Libya	3048	4769	10035	5916	69926	102641	92601	60373	41748	47081	62490	1950,20
Mısır	1443	1343	1314	1938	3099	2470	3195	4701	1162	418	618	-57,17
Suriye	1843	2324	3901	2311	72	251	279	641	183	207	327	-82,26
Tunus	56	49	40	24	30	143	407	351	233	161	254	353,57

Türkiye'nin 2008-2018 yılları arası bölge ülkelerine yatak odalarında kullanılan türden ahşap mobilyaların ihracatını gösteren Çizelge 11'de 2018 itibarıyla döviz değeri bakımından en yüksek rakamın 206.729.000\$ ile Irak'a, en düşük rakamın ise 5.000\$ ile Filistin'e ait olduğu görülmektedir. Oransal olarak değişime bakıldığında ise %1950,20 ile Libya'nın öne çıktığı; %-97,67 ile Filistin'in gerilediği görülmektedir.

Çizelge 12. Yatak odalarında kullanılan türden ahşap mobilyalar (GTIP No: 940350) ithalatı (ITC,2019)

Ülke Adı	İthalat (1000\$)											Değişim (%)
	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	
Cezayir	0	0	0	0	0	0	0	7	0	71	0	-
Fas	0	0	0	0	0	1	10	0	1	1	0	-
Filistin	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-
Irak	0	0	41	43	19	15	7	0	0	2	22	100
İran	47	0	0	18	12	2	1	0	0	0	6	-87,23
İsrail	0	0	5	0	0	0	5	0	15	56	94	100
Libya	0	0	0	41	0	0	0	51	0	0	0	-
Mısır	24	8	50	64	72	96	80	78	78	131	511	2029,17
Suriye	4	6	13	6	0	49	0	0	0	63	0	-100,00
Tunus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	-

Çizelge 12'de yatak odalarında kullanılan türden ahşap mobilyalar ithalat miktarları verilmiştir. 2018 yılında Türkiye'nin Mısır'dan yaptığı ithalatın %2029,17 oranında arttığı; Suriye'den yaptığı ithalatın ise %100 azaldığı görülmektedir.

Şekil 6. GTIP-940350 nolu ürün bakımından Türkiye'nin bölge ülkelerine olan ihracatının 2008-2018 yılları arası değişimi (ITC,2019)

Şekil 6'da 2018 yılında bölge ülkelerine yapılan ihracatta döviz değeri bakımından Irak ve Libya'nın bariz şekilde diğerlerinden öne çıktığı görülebilir.

2011 yılında Tunus'ta başlayıp Arap coğrafyasının birçok ülkesine yayılan iç karışıklıklar sonrası hükümetlerde değişiklikler olmuş ve takip eden yıllarda yeni hükümetler kurularak düzen sağlanmaya başlanmıştır. Bu kapsamda Tunus'ta 2015, Cezayir'de 2014, Mısır'da 2015, Fas'ta 2017 ve Libya'da 2015'te yeni yönetimler ve hükümetler kurulmuş; Irak'ta kısmen iç karışıklıklar devam etse de ülkenin genelinde asayiş sağlanmıştır. Suriye'de ise henüz iç karışıklıklar bitmemiştir. İran ve İsrail ile zaten eskiye dayanan bir ticaret söz konusu olup; Filistin ile çok sınırlı bir dış ticaret vardır.

Şimdiye kadar dış ticaret hacmi verilen çeşitli mobilya kategorilerindeki özellikle ihracattaki değişime bakıldığında 2015'ten başlayarak 2018 yılına kadar birkaç istisna hariç Türkiye'nin Arap baharından etkilenen ülkeler ile yakın coğrafyadaki komşu ülkelerle yapılan dış ticaretin olumlu geliştiği söylenebilir. 2008 yılına göre 2018 yılı itibarıyla ihracatı olumsuz gelişen ülke ve ürün grupları yüksekliği ayarlanabilen döner koltuk-sandalyeler-GTIP No: 940130 için Mısır'da %-80,00 ve Filistin'de %-87,43; yatak haline getirilebilen oturma mobilyası (kamp ve bahçe için hariç)-GTIP No: 940140 için Mısır'da %-91,11, İran'da %-92,65, Suriye'de %-89,04 ve Tunus'ta %-100; ahşap iskeletli içi doldurulmuş oturmaya mahsus diğer mobilyalar-GTIP No: 940161 için İran'da %-67,60; yazıhanelerde kullanılan türde ağaç mobilyalar-GTIP No: 940330 için Suriye'de %-80,96, Mısır'da %-40,66 ve Filistin'de %-97,22; mutfaklarda kullanılan türde ahşap mobilyalar-GTIP No: 940340 için Libya'da %-17,60 ve Mısır'da %-2,22; yatak odalarında kullanılan türden ahşap mobilyalar-GTIP No: 940350 için Filistin'de %-97,67, İran'da %-66,51, Mısır'da %-57,17 ve Suriye'de %-82,26 oranında bir değişiklik olmuştur. Diğer tüm ülkelere yapılan ihracat değişen oranlarda artış göstermiştir.

Araştırma konusu ürünlerin zaten az olan ithalatı ise genellikle daha da azalmış; istisna olarak 940140 numaralı ürün için İsrail'de %100; 940161 numaralı ürün için Mısır'da %362,85; 940350 numaralı ürün için Mısır'da %2029,17, Irak ve İsrail'de %100 artmıştır.

MÜSİAD'ın sektör raporundaki (2014) "2013 ve 2014 ihracat verilerinden de anlaşılacağı üzere, Türkiye mobilya sektörünün ihraç pazarları başta Ortadoğu ve Afrika

ülkeleridir. Ancak Mısır'la yaşanan politik gerilimden ötürü bu ülke ile mobilya ticareti 2012'nin son aylarından itibaren gerilemeye başlamıştır. Bu noktada bilhassa Ortadoğu ülkelerindeki (Irak, Suriye, Libya vb.) estetik algıya hitap eden mobilyaların üretimine ağırlık verildiği gözlenmektedir. Bu bağlamda, hem geleneksel hem modern tonları taşıyan Türk tipi mobilya kavramına derinlik kazandırılması, geleneksel kültürel ve ekonomik hinterlandımız doğrultusunda, Türkiye mobilya sektörünün bu pazarlarda avantaj kazanmasını sağlayacaktır." ifadesiyle çalışma sonucu elde edilen bulgular ve tespitlerle örtüşmektedir.

Yazıcı (2016)'nın yaptığı bir araştırmada 1995-2014 dönemi içerisinde Türkiye'nin İsrail'e olan ihracatının 11,35 katına, İsrail'den yaptığı ithalatın 16 katına çıktığını; iki ülkenin dış ticaret hacminin ise 13,25 katına çıktığını belirtmiştir. Türkiye'nin İsrail'le 2008-2018 arasında yaptığı mobilya ürünleri dış ticaretindeki gelişmeler bu çalışmada tespit edilen bilgileri teyit etmektedir.

Öncel ve Malik (2015) tarafından yapılan 2005-15 periyodunu kapsayan analizde Türkiye'nin Tunus, Libya, Mısır, Suriye, Bahreyn ve Yemen'le gerçekleştirdiği ihracatın toplam ihracat içerisindeki payının Arap Baharı öncesinde yükselme eğilimindeyken, Arap baharıyla birlikte hızla azalma trendine girdiğini ve daha sonra tekrar bir toparlanma süreci yaşadığı gözlenmiştir. Ayrıca, ithalat açısından genel bir değerlendirme yapılırsa, her ne kadar ihracat kadar sert hareketler yaşanmamışsa da benzer bir eğilimin ithalatın gelişimi için de söz konusu olduğu belirtilmiştir. Araştırmacılar genel dış ticarete ilişkin tespitlerde bulunmuş olsalar da bu tespitlerin araştırmamızda 2008-2018 yılları arasındaki Türkiye-bölge ülkeleri bazı mobilya ürünleri dış ticaretine ilişkin tespitlere paralel sonuçlar içerdiği görülmektedir.

Öncel ve Akar (2015), çalışmalarında 2013 rakamlarıyla değerlendirildiğinde, Türkiye'nin ihracatı açısından ilk beş ülke içerisinde sadece 2. sırada komşusu Irak'ın (%7,9'luk oranıyla) ve ithalat açısından da sadece 5. sırada komşusu İran'ın (%4,1'lik oranıyla) yer aldığını; bunun çok az olduğunu ve alınması gereken tedbirlerle bunun artırılabilceğini belirtmişlerdir. Diğer taraftan Suriye ile olan dış ticaretin hacim olarak daraldığı dönemlerde (1997-1999 dönemi, 2001-2002 yılları ve 2010-2012 dönemi) iki ülke arasındaki ilişkilerin de genellikle gergin olduğunu ifade etmişlerdir. Bu tespit, çalışmamızda vurgulanan ülkelerin diplomatik ve siyasi ilişkilerinin doğrudan ikili ticaretini de etkilediği yönündeki sonucu desteklemektedir.

Dış ticaret rakamlarındaki değişikliklerde kuşkusuz ülkelerin siyasal ve güvenlikle ilgili belirsizlikleri etkili olmaktadır. Bazen tüketiciler, yeterli güven ortamı oluşuncaya kadar, toplumsal ihtiyaçlarını temin noktasında öncelik sıralamasını değiştirebilmekte, konforla ilgili olanları erteleyebilmektedir. Dolayısıyla ilerleyen yıllarda huzur ve güven ortamı oluştuğu şehirlerin, konutların, işyerlerinin yeniden inşası ve teşrifatı ile Türkiye'nin bu ülkelere yapacağı mobilya ve yarı mamul orman ürünleri ihracatının da artacağı tahmin edilmektedir.

3 Sonuçlar ve Öneriler

Bu araştırmada ulaşılan verilere göre araştırmaya konu edilen ülkelere olan mobilya ve yarı mamul orman ürünleri dış ticaretine ilişkin ulaşılan sonuçlar aşağıdaki gibidir:

- Arap baharı hareketlerinden etkilenen ülkelere yaşanan iç karışıklıklar toplumların ve ülkelerin mobilya kullanım oranları üzerine etkili olmuştur.
- Genel olarak, 2008-2018 yılları arasında Türkiye'nin bölge ülkeleriyle toplam mobilya dış ticaret hacmi 3.786.726.000\$ olmuştur. Bunun 3.782.210.000\$'ı ihracat ve 4.516.000\$'ı ithalat şeklinde gerçekleşmiştir.

- 2008-2018 yılları arasında Türkiye ile en az toplam dış ticaret hacmi olan ülkelerin 4.228.000\$ ile Tunus ve 8.538.000\$ ile Filistin olduğu belirlenmiştir. En fazla toplam dış ticaret hacmine sahip ülkelerin ise 2.372.377.000\$ ile Irak ve 715.394.000\$ ile Libya olduğunu belirlenmiştir.
- Türkiye'nin bölge ülkeleriyle geçmişten gelen tarihi, coğrafi ve diplomatik bağlarını koruması ve güçlendirmesi mobilya dış ticareti üzerinde de olumlu etki yapacaktır. Diğer taraftan Türkiye'nin tanıtım ve ikili işbirliği imkânlarını geliştirici tedbirler alması mobilya ihracatını artıracaktır.

Kaynaklar

- Çeştepe, H., (2012), Türkiye'nin seçilmiş Ortadoğu ülkeleriyle ticaretinin analizi. *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 8(2), 23-43.
- Efe, H., Demirci S. (2005), Türkiye ve dünya mobilya dış ticareti üzerine bir araştırma, *Politeknik Dergisi*, 8(2), 179-187.
- Erlat, G., Erlat H., (2012), Türkiye'nin orta doğu ülkeleri ile olan ticareti, 1990-2002, Türkiye ekonomi kurumu tartışma metni 2012/26.
- ITC (International Trade Center), International trade statistics 2001-2019 <http://www.intracen.org/itc/market-info-tools/trade-statistics/> Son erişim tarihi: 25.11.2019
- MÜSİAD (Müstakil Sanayici ve İş adamları Derneği), (2014), Dayanıklı tüketim, mobilya ve orman ürünleri sektör raporu 2014. <http://www.musiad.org.tr/tr-tr/musiad-kitapligi/arastirma-raporlari>, Son erişim tarihi: 21.11.2019
- Öncel, A., Malik, A., (2015), The Arab spring and its impact on the foreign trade of Turkey, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (31), 17-36.
- Öncel, A., Akar, M., (2015), 2000 Sonrası Türkiye-Suriye ilişkilerinin Türkiye dış ticaretine yansımaları, *Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi*, (30), 69-95.
- Paksoy, H., M., Koçarşlan, H., Kılınç, E., Tunç, A., (2015), Suriyelilerin ekonomik etkisi: Kilis İli Örneği, *Birey ve Toplum*, 5(1), 143-173
- Sandalcılar, A., R., (2011), Türkiye-Suriye dış ticaretinin sektörel analizi, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 25(3-4), 2011 213.
- Türkiye Cumhuriyeti Ticaret Bakanlığı, Mobilya Sektör Raporu, (2018), <https://ticaret.gov.tr/data/5b87000813b8761450e18d7b/Mobilya.pdf>, Son erişim tarihi: 21.11.2019
- Yazıcı, M., (2016), 1995-2014 Döneminde Türkiye- İsrail dış ticareti. Conference: 2nd International Middle East Symposium: State, Non-State Actors and Democracy in The Middle East At: Kırıkkale University, Kırıkkale/ Turkey.